

ISBN: 978-99955-45-26-0
УДК: 005.915:330.34

Датум пријема рада: 15.06.2018.
Датум прихватања рада: 26.06.2018.
Прегледни научни рад

ЗНАЧАЈ ДЕПОЗИТНИХ ФИНАНСИЈСКИХ ПОСРЕДНИКА ЗА РАЗВОЈ НАЦИОНАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

THE IMPORTANCE OF DEPOSITORY FINANCIAL INTERMEDIARIES FOR THE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY

Јелена Вркеш

Универзитет у Источном Сарајеву, Факултет пословне економије Бијељина, Бијељина
Република Српска, Босна и Херцеговина
jelena.vrkes@yahoo.com

Драгана Хајдаревић

draganaahajdarevic@gmail.com

Биљана Чавић

biljanacavic@gmail.com

Апстракт: *Савремену економију карактерише постојање великог броја различитих финансијских посредника. Финансијско посредовање у нашој земљи се највише одвија путем банака и микрокредитних организација. Банкарски сектор представља један од носећих стубова привредно-друштвеног система Републике Српске. Банке имају кључну улогу као учесници на финансијском тржишту кроз прикупљање, алокацију и инвестирање националне штедње и других облика капитала. У мјери у којој је развијен банкарски сектор у склопу финансијског система зависи колико ће алокација капитала бити ефикасна, колико ће утицати на раст и развој предузећа, а самим тим и привреде у цјелини. Поред банака присутан је и микрокредитни сектор који је све више заступљен у финансијском систему Републике Српске. На појаву већег броја микрокредитних организација у Републици Српској је утицало опредјељење грађана на покретање микро бизниса, а потребна средства за бизнис у виду кредита, добијају код микрокредитних организација. У овом раду ће се анализирати достигнути степен развоја депозитних финансијских посредника у Републици Српској, као и њихов значај за развој националне економије. Циљ је да се сагледају могућности које банке и микрокредитне организације пружају појединцима, самосталним предузетницима као и већим предузећима кроз давање кредита, прикупљање депозита, послове платног промета, давања*

гаранција и низ других могућности које наведени финансијски посредници пружају и тиме поспјешују развој националне економије.

Кључне ријечи: депозитни финансијски посредници, финансијски систем, банке, микрокредитне организације, национална економија

Abstract: *Modern economy is characterized by a large number of various financial intermediaries. Financial intermediation in Republic of Srpska is mainly performed through banks and microcredit organizations. The bank sector is one of pillars of economic-social system of our country. Banks play the most important role as participants on financial market through the activities of collection, allocation and investment of national savings and other forms of capital. The more developed the bank sector is, within the financial system, the more efficient the allocation will be, the bigger the growth and development of a company will be, and therefore, economy in general. The microcredit sector is more and more present in the financial system of the Republic of Srpska, apart from banks. What influenced the occurrence of a larger number of microcredit organizations in the Republic of Srpska is citizens' determination to start micro-business; funds to start it would be obtained at microcredit organizations. This paper will analyze the achieved level of financial intermediaries' development in the Republic of Srpska and their importance for the development of national economy. The aim is certainly to analyze the possibilities offered by banks and microcredit organizations to individual persons, independent entrepreneurs, as well as larger companies through giving loans, collection of deposit, payment transactions, guarantees and numerous possibilities which the above mentioned financial intermediaries offer, thus improving national economy development.*

Key Words: *deposit financial intermediaries, financial system, banks, microcredit organizations, national economy*

УВОД

Банке и микрокредитне организације имају значајну улогу за развој националне економије и традиционалних привредних токова. Наведени депозитни финансијски посредници су главни спољни извор финансирања како предузећа из сектора реалне економије тако и потрошње становништва. Њихов значај за развој националне економије је неупитан. Највише се огледа у кредитирању правних лица тј. предузећа и самосталних предузетника. У раду превасходно питање је усмјерено према банкама као најважнијим и најпопуларнијим финансијским посредницима на финансијском тржишту, а затим и према микрокредитним организацијама као финансијским посредницима на тржишту.

Потом, приказана је понуда производа и услуга банака и микрокредитних организација у Републици Српској. Савремена предузећа углавном нуде услуге, али оно што недостаје развоју наше националне економије јесте производња. Значај банака и микрокредитних организација у подстицању развоја

производње огледа се кроз кредитирање. Банке и микрокредитне организације путем кредита финансирају производњу и због тога су од круцијалног значаја.

Развој савремене тржишне економије у последњих двијестотине година је везан за развој финансијских посредника и уопште за развој самог финансијског система. Банке, као финансијски посредници улажу и у хартије од вриједности и на тај начин јачају финансијска тржишта и финансијски систем националне економије. Дакле, због свега наведеног жели се истаћи потенцијал наших депозитних финансијских посредника у финансирању производње путем кредита као и јачања финансијског система путем улагања у хартије од вриједности, а све то је кључно за раст и развој националне економије.

1. Банке као депозитни финансијски посредници

Банке су финансијски посредници између лица која тренутно имају вишак новца и спремна су да га уз одређену камату позајме и лица која траже новац на позајмицу, на одређено вријеме, ради текуће или инвестиционе потрошње. Банка се може дефинисати у терминима: (1) економских функција које обавља; (2) услуга које пружа својим клијентима; или (3) законске утемељености свога постојања (Rose и Hudgins, 2015, стр.2). Основна улога банака као депозитних финансијских посредника на финансијском тржишту јесте да обезбједе кредите, да прихвате депозите и пруже низ других услуга.

Власници финансијске штедње вишак својих новчаних средстава улажу у банке, на депозитне рачуне с правом на одређену камату. Тако банке прикупљају слободна новчана средства различитих субјеката и њима плаћају пасивну камату. Прикупљена средства даље се пласирају путем кредита које банке одобравају својим клијентима, од којих наплаћују активну камату. На основу разлике између веће активне и мање пасивне каматне стопе, банке остварују добит. Банке могу истовремено примати депозите, одобравати кредите, пласирати емисије хартија од вриједности, обављати брокерске послове и пружати друге финансијске услуге.

Банкарски сектор Републике Српске представља најзначајнији дио финансијског сектора. По карактеру преовладава конзервативно банкарство, те су депозити основни извор средстава пословања а кредити су основни производ. Такође, банке континуирано проводе активности на имплементацији одредби Закона о банкама Републике Српске које регулишу обезбјеђење заштите права корисника финансијских услуга. Банке континуирано унапређују и модернизују пословање, са циљем прилагођавања банкарских производа и услуга потребама корисника.

Истраживањем је утврђено да банке нуде широк спектар производа и услуга како становништву, тако и правним лицима и предузетницима. Када је у питању банкарски сектор услуге које су усмјерене ка клијентима и комитентима се односе на депозите, готовинске, стамбене и друге кредите, кредитне и

дебитне картице, електронско и мобилно банкарство, банкомате(АТМ) и сл. Анализирајући ситуацију на финансијском тржишту Републике Српске од послеријатног периода па све до данас уочава се да је један од проблема и недостатак производње. То су учили и депозитни финансијски посредници па су своје пословање и промоцију усмјерили ка кредитирању правних лица и предузетника.

У току пословања јавили су се многобројни проблеми. Између осталог, присутно је и неповјерење у финансијске институције од стране становништва које је кључно у пословању банке (због посједовања велике штедње) што је довело до тога да наведени учесници своја средства склањају ван банке и тиме ремете функционисање финансијског система, као и самих банака јер би та средства у виду кредита могла бити претворена у финансирање привреде Републике Српске. Такође, пољопривредници не региструју своја газдинства као самостални предузетници, па у тренутку потребе за додатним новчаним средствима која желе да обезбједе путем кредита, немају кредитну способност која се у оваквим случајевима, најчешће мјери промјенама на трансакционим рачунима и битним инструментима обезбјеђења која се најчешће користе приликом одобравања пољопривредних кредита.

Дакле, самостални предузетник као и предузеће треба да има отворен рачун у банци гдје ће се евидентирати све промјене које се односе на уплате, трошкове и зараде у оквиру одређеног временског периода. На тај начин депозитни финансијски посредници увидом у централни регистар кредита, затим кроз анализу самих финансијских извјештаја својих комитената као и извода трансакционог рачуна, пописом имовине и слично имају могућност да прецизније оцјене кредитну способност тражиоца кредита.

2. Микрокредитне организације као депозитни финансијски посредници

Микрокредитни сектор Републике Српске према подацима Агенције за банкарство Републике Српске (преузето 20. априла са сајта <https://www.abrs.ba/lat/mikrokreditne-organizacije/c17>) до почетка 2018. године чинило је 12 микрокредитних организација (МКО) и то 8 микрокредитних друштава (МКД), као профитне организације и 4 микрокредитне фондације (МКФ) као непрофитне организације, које су пословале у преко 100 организационих дијелова. Основна дјелатност микрокредитних организација је пласирање микрокредита, углавном самосталним предузетницима и грађанима са нижим приходима, као циљној групи корисника микрокредита.

Ова група корисника у правилу теже добија кредите од банака, јер није у могућности обезбиједити захтјевану документацију и испунити строжије услове кредитирања код банака. Укупни кредити микрокредитног сектора са 30.09.2017. године износили су 201 милион КМ и већи су за 18 милиона КМ или за 10% у односу на крај претходне године (183 милиона КМ).

Микрокредитне организације као и банке омогућавају приступ кредитима и осталим услугама становништву, имају различите програме и понуде за развој предузетништва. Мисија неких микрокредитних организација је усмјерена на развој предузетништва код жена, сматрајући да на тај начин економски јачају породицу и утичу на смањење сиромаштва у друштву. Микрокредитне организације у понуди имају пословне кредите, у оквиру којих се издвајају микрокредити за развој посла, пољопривредни микрокредити, микс микрокредити, старт ап микрокредити и позајмице.

Поред пословних, ту су стамбени и вишенамјенски кредити. Ове депозитне институције су усмјерене на креирање и пружање профитабилних кредита људима који имају веће финансијске потешкоће и мање привилегије а боре се за пристојан живот својим знањем и вјештинама. Према Извјештају Агенције за банкарство РС банкарски сектор Републике Српске исказао је нето добит у износу од 86,8 милиона КМ, која је већа за 94% у односу на стање са 30.09.2016. године. На нивоу микрокредитног сектора са 30.09.2017.године остварен је позитиван финансијски резултат у износу од 7.558,00 хиљада КМ (са 30.09.2016.године исти је износио 8.623 хиљаде КМ).

3. Понуда производа и услуга банака и микрокредитних организација као депозитних финансијских посредника

Депозитни финансијски посредници, у првом реду банке и микрокредитне организације су веома заступљени на финансијском тржишту Републике Српске. Због тога је присутна велика конкуренција међу њима. Кроз упоредну анализу понуде кредита, наведених депозитних финансијских посредника у Републици Српској приближиће се предности, недостаци, сличности и разлике међу њима.

Када је у питању банкарски сектор у Републици Српској издвајају се депозити, робни кредити, готовински кредити, ломбардни или депозитни, и стамбени кредити, као и онлајн услуге, затим низ погодности за предузетнике и пољопривреднике.

Када је у питању штедња становништва, нуде се различите врсте могућности, као што су: штедни рачуни, орочени депозити, слободна штедња уз бонус премије, дјечији штедни рачун и слободна дјечија штедња. Становништву се нуди могућност отварања штедног рачуна у домаћој или иностраној валути, без ограничења максималног износа. Такође, неке од банака склапају уговоре са реномираним трговцима у Босни и Херцеговини, како би омогућили становништву повољне робне кредите без камате и накнаде. Банке нуде посебне погодности за оне који усмјеравају плате код њих, у смислу, повољнијих каматних стопа, могућности онлајн аплицирања без накнаде, могућност одабира фиксне или промјенљиве каматне стопе.

Ломбардни или депозитни кредит представља кредит уз кориштење депозита као средства за осигурање кредита. Банке нуде повољне стамбене кредите за одређене категорије становништва. Неке од категорија су брачни парови,

самохрани родитељи са троје дјеце, чланови породица погинулих и несталих бораца и слично. Од онлајн услуга становништву може се издвојити могућност допуне рачуна на телефону преко апликације Top up, плаћање рачуна, мобилно и електронско банкарство, електронски извод, инфо смс сервис, итд. Од осталих услуга за становништво, ту је и Western Union, Bankosiguranje, MoneyGram итд. Од погодности за предузетнике издваја се Hal E-Bank. То је систем електронског банкарства који кориснику омогућава да са једним програмом и једном картицом ради са својим рачунима у свим банкама које су у систему Hal E-Bank. Заснива се на пословању путем Hal E-bank апликације.

Предности које нуди овај систем јесте лакше обављање плаћања, ино плаћања, пријеноса средстава на властите рачуне у домаћој валути као и на девизне рачуне, конверзија валута по дневном курсу, преглед промета, преузимање изводарачуна и слично.

За анализу понуда смо као примјер узели НЛБ банку, Нову и Павловић банку. У оквиру понуда Нове банке је и трговање са ХОВ. Брокер Нова заједно са Новом банком активно је укључена у развој тржишта капитала у Босни и Херцеговини. Један од циљева је помоћ предузећима да нађу нове могућности финансирања. Потребу за дугорочним финансирањем домаћих предузећа је било могуће обезбједити једино путем кредита.

Међутим, кредит као финансијски инструмент, у многим случајевима не одговара потребама предузећа а са друге стране представља одређени ризик. Могућности финансирања које пружају инструменти тржишта капитала (акције и обвезнице) знатно су већи у првом реду због преносивости ових инструмената што снижава ризик пласмана средстава кроз изналажење оптималних солуција, како за финансијске посреднике тако и за кориснике средстава. Брокер Нова је оснивач и члан Бањалучке берзе хартија од вриједности од самог оснивања, као и члан и сувласник Централног регистра хартија од вриједности Републике Српске. Брокер Нова је једна од водећих брокерских кућа од самог оснивања Бањалучке берзе. Кредитни асортиман НЛБ банке је у великој мјери креиран према потребама правних лица, тако да то пружа подршку цијелокупном пословању привредних субјеката који представљају значајну карику у развоју националне економије једне земље, јер су предузећа као учесници у дефицитарном сектору зависни од становништва које поседује велику штедњу и преко депозитних финансијских посредника долазе до потребних новчаних средстава. Предузећа имају потребу за додатним средствима која обезбјеђују у виду кредита од банака за превазилажење проблема са ликвидношћу, набавке репроматеријала, финансирање производње и продаје, извоза и увоза, куповину сталне имовине, куповину возила, финансирање пољопривредне производње, сточарства, набавка пољопривредне механизације као и за модернизацију производних капацитета. Средства за кредитирање НЛБ банка обезбјеђује из властитих и туђих извора, па својим клијентима омогућава свеобухватна рјешења за различите пројекте, како оне најосновније тако и за међународне пројекте великих размјера. У својој понуди издваја краткорочне кредите за

финансирање дефицита обртних средстава као и дугорочне кредите за финансирање основних и обртних средстава. Павловић банка правним лицима нуди краткорочне и дугорочне кредите, пољопривредне кредите, кредите за мала и средња предузећа, депозите, гаранције, платни промет, електронско банкарство и низ других услуга које указују на значај банака као депозитних финансијских посредника у развоју и јачању предузећа а самим тим и на њихов значај у развоју националне економије. Анализом понуда наведених банака дошло се до закључка да су ови депозитни финансијски посредници од кључног значаја за развој националне економије Републике Српске у савременим условима пословања. Услјед велике конкуренције понуде ових банака су разноврсне и многобројне, са различитим условима и могућностима за комитенте и клијенте. Разлике међу њима су поред висине камате, у инструментима обезбјеђења, потребној документацији, периоду отплате, грејс периоду, накнади за обраду кредитног захтјева и слично.

Када је ријеч о микрокредитним организацијама као депозитним финансијским посредницима анализирани су понуде Микрофин-а, Ми-боспа и Еки-ја. Микрофин је регионални лидер у области микрофинансирања (преузето 23. априла са сајта <http://www.mikrofin.com/index.php/dssd/mi-smo>). Микрофин као микрокредитна организација одобрава кредите за становништво, пољопривреду и предузетништво. Одобрава разне врсте кредита становништву, од којих се издвајају кредити за адаптацију, реконструкцију и изградњу, кредити за школу, љетовања, брзе краткорочне кредите, кредити за полисе осигурања који подразумевају осигурање возила на рате, на основу техничког споразума између Микрофин-а и осигуравајућих друштава. Наведеном понудом кредита становништву олакшавају балансирање трошкова. У оквиру кредита за предузетништво, ова микрокредитна организација нуди микрокредите за почетне пословне активности, за рефинансирање и брзи микрокредити. Свакако, наведеним мјерама ова микрокредитна организација позитивно утиче на развој предузетништва и одважност грађана да искористе властите вјештине и способности и покрену свој бизнис.

Микрокредитна фондација Еки је данас једна од водећих микрокредитних институција. Кредити и услуге ове микрокредитне организације имају за циљ покретање и унапређивање пољопривреде и малог бизниса. (преузето 23. априла са сајта <https://www.eki.ba/>). У понуди Ми-боспа микрокредитне организације издвајамо микрокредит за развој посла, пољопривредни микрокредити, позајмица брзи кредит као и микс микрокредит (преузето 25. априласа сајта www.mi-bospo.org/index.php/ba/kreditni-proizvodi/poslovni). Ми-боспа омогућава приступ кредитима и нефинансијским услугама становништву, посебно женама предузетницама, ниских примања у циљу јачања предузетништва. Наведена микрокредитна организација промовише одговорно финансирање кроз примјену принципа заштите потрошача при чему тежи да буде значајан актер у развоју женског предузетништва.

Анализом ове три микрокредитне организације може се уочити да наведене микрокредитне организације имају велику понуду кредита становништву, од стамбених и робних, па до кредита за домаћинство који значајно олакшавају живот сваког становника, омогућајући да лакше и брже дође до крова над главом или адаптације и преуређења животног простора. Поред тога, од кредита се посебно издвајају кредити за привреду и пољопривреду. Људи који се одредиле да се баве пољопривредом, свјесни су ризика да све што су улагали и вријеме и новац може нестати преко ноћи услед неке временске непогоде. Поред свих тих ризика, микрокредитне организације имају највише разумијевања и усмјерене су ка помоћи овом сектору. Куповина машина, механизације је скупа а значајно олакшава пословање и доводи до успјешнијег пословања и остваривања профита а опет није могућа без кредита, за већину.

Подстичући развој пољопривреде, покретања микробизниса, помоћи предузетницима или одобравањем кредита за одржавање текуће ликвидности, микрокредитне организације својим услугама поспјешују и позитивно утичу на развој националне економије. Банке у односу на микрокредитне организације, нуде ниже каматне стопе што је свакако кључ при избору финансијске институције, ипак микрокредитне организације, иако нуде кредите по знатно вишим каматним стопама, често имају више клијената од самих банака, највише због инструмената обезбјеђења самог кредита, јер су лакши за обезбједити од стране комитената и клијената наведених депозитних финансијских посредника.

Свакако, када је ријеч о успјешним и реномираним предузећима који имају адекватну кредитну историју у централном регистру кредита и финансијске извјештаје који указују да предузеће добро послује, банке су углавном њихов избор при кредитирању њихових потреба. Развој правних лица и предузетника значајно доприноси развоју привредног и укупног финансијског система, што је један од значајних сегмената развоја националне економије Републике Српске.

ЗАКЉУЧАК

Депозитни финансијски посредници су знатно проширили услове кредитирања а самим тим повећане су и могућности развоја националне економије Републике Српске обзиром да су кредити неопходни за финансирање привреде. Кроз спроведено истраживање дошло се до закључка да су банке у много већој мјери у односу на микрокредитне организације прилагодиле своје камате и услове кредитирања могућностима и потребама становништва. На основу свега може се закључити да је банкарски сектор у цјелини стабилан и адекватно капитализован, а ликвидност и нарочито профитабилност је на задовољавајућем нивоу.

Такође микрокредитне организације као депозитни финансијски посредници имају велику понуду кредита становништву, од стамбених и робних, па до кредита за домаћинство који значајно олакшавају живот сваког становника, омогућајући да лакше и брже дође до крова над главом или адаптације и преуређења животног простора.

Банке одобравањем кредита утичу на развој пољопривредне дјелатности, привреде и предузетништва, олакшавају живот становништву и остварење основних животних потреба. Поред свега наведеног улажу и у хартије од вриједности и дјелују као посредници између суфицитарног и дефицитарног сектора, односно учесника на финансијском тржишту који имају вишак новчаних средстава и оних који имају мањак новчаних средстава. За финансијске институције је значајно да имају професионалну ефикасност и пословно поштење у обављању послова, те да раде у строгом интересу својих клијената. Учесници који имају вишак новчаних средстава а не желе да отворе депозитне рачуне и примају пасивну камату, усмјеравају се и на куповину акција, да на тај начин остваре зараду приликом препродаје акција или по основу дивиденде. Са друге стране они којима су средства потребна, продају своје хартије од вриједности, како би дошли до новчаних средстава, а банка као посредник остварује провизију и на тај начин зарађује.

Наведеним активностима банка као депозитна финансијска институција јача финансијска тржишта која су кључни механизам за развој финансијског система националне економије Републике Српске.

Од кредита се посебно издвајају кредити за привреду и остале услуге које се нуде правним лицима. Банке у односу на микрокредитне организације, нуде ниже каматне стопе што је свакако кључ при избору финансијске институције, ипак микрокредитне организације, иако нуде кредите по знатно вишим каматним стопама, често имају више клијената од самих банака, највише због инструмената обезбеђења самог кредита, јер су лакши за обезбједити од стране комитената и клијената наведених депозитних финансијских посредника.

Свакако, када је ријеч о успјешним и реномираним предузећима који имају адекватну кредитну историју у Централном регистру кредита и финансијске извјештаје који указују да предузеће добро послује, банке су углавном њихов избор при кредитирању њихових потреба.

Развој правних лица и предузетника значајно доприноси развоју привредног и укупног финансијског система, што је један од значајних сегмената развоја националне економије Републике Српске.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Милојевић, Д. (2003). *Лексикон банкарства*. Београд: Меграф Београд.
- [2] Peter, S. R. iSylvia, C. H. (2015). *Upravljanje bankama i finansijske usluge*. Neum: Mate d.o.o. Neum.
- [3] Вуњак, Н. и Ковачевић, Љ. (2006). *Банкарство(банкарски менаџмент)*. Суботица: Економски факултет Суботица.
- [4] Вуњак, Н. и Ковачевић, Љ. (2009). *Финансијска тржишта и берзе*. Суботица: Економски факултет Суботица, НУБЛ - Независни Универзитет Бања Лука, „Пролетер“ а.д. Бечеј, Чигоја штампа Београд.

- [5] www.abrs.ba
- [6] www.nlb-rs.ba
- [7] www.novabanka.com
- [8] www.pavlovic-banka.com

SUMMARY

The importance and influence of deposit financial intermediaries for the development of national economy of the Republic of Srpska is unquestionable. This mostly includes giving loans to legal entities, that is, companies and sole entrepreneurs. This paper describes the offer of products and services given by banks and microcredit organizations, which is directed towards legal entities, that is, companies. Companies need additional funds which they obtain in the form of loans from banks and microcredit organizations in order to overcome liquidity problems, in order to finance production and sales, export and import, purchase fixed assets and vehicles or modernize production capacities. The need for long-term financing of national companies was previously possible only through loans. However, the loan as financial instrument does not meet the needs of the company in many situations and what is more, it is a kind of risk. Funding opportunities, provided by capital market instruments (shares and bonds), are significantly higher primarily because of the portability of these instruments, which lowers the risk of placement of funds by finding optimal solutions for both financial intermediaries and users of funds. Broker Nova and Nova banka are actively involved in the development of capital market of the Republic of Srpska. One of the aims is to provide assistance to companies so that they can find new possibilities for financing. This paper deals with the offer of products and services given by deposit financial intermediaries to legal entities and other clients and users of these financial institutions. Compared to microcredit organizations, banks offer lower interest rates, which is definitely crucial when choosing a financial institution. However, many clients fail to fulfill the requirements the bank set, which is why they choose to get the necessary funds from microcredit organizations, although the interest rates these organizations offer are significantly higher. Certainly, when it comes to successful and reputable companies that have a neat loan history in the Central Credit Register, and financial statements that prove the company does business well, such companies mainly choose banks to get loans. The development of legal entities and entrepreneurs significantly contributes to the development of economic financial system and system as a whole, which is one of the important segments of the development of national economy of the Republic of Srpska.